

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ, ІСТОРІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ**

**ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ІНТУЇТИВНОГО СТИЛЮ
МИСЛЕННЯ ТА КРЕАТИВНОСТІ В ОСІБ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: магістрантка 2 курсу 231М групи

Спеціальності 053 Психологія

Освітньо-професійної програми «Психологія»

Світлана ГОРІШНА

Керівник: кандидат психологічних наук

Іван КРУПНИК

Рецензент: кандидат психологічних наук, доцентка

Ольга АЛЕКСАНДРОВА

Херсон – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичний аспект вивчення інтуїтивного стилю мислення та креативності особистості.....	7
1.1. Поняття інтуїції, інтуїтивного стилю мислення у рамках психології.....	7
1.2. Креативність як творча здібність особистості.....	15
Висновки до першого розділу.....	20
РОЗДІЛ 2. Емпіричне дослідження особливостей взаємозв'язку інтуїтивного стилю мислення та креативності у осіб юнацького віку.....	22
2.1. Організація та особливості проведення дослідження (загальна характеристика вибірки та методів дослідження).....	22
2.2. Результати дослідження прояву інтуїтивного стилю мислення та креативності в юнацькому віці.....	23
2.3. Визначення взаємозв'язку інтуїтивного стилю мислення та креативності у осіб юнацького віку.....	35
Висновки до другого розділу.....	38
ВИСНОВКИ	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	44
ДОДАТКИ.....	50
Додаток А. Кодекс академічної доброчесності здобувача вищої освіти Херсонського державного університету.....	50

ВСТУП

Актуальність обраної теми дослідження. Теоретичне та емпіричне вивчення проблем пізнання, творчості, інтуїції та креативності особистості привертало до себе увагу учених як і в минулому, так і на сьогоднішній день. До числа найбільш складних та актуальних наукових проблем, над якими працюють учені з різних галузей науки (психологи, філософи, педагоги, культурологи, соціологи та інші) можна віднести проблеми наукового пізнання, а саме вивчення інтуїтивного стилю мислення, оскільки на сьогоднішній день не має єдиного розуміння у психологічній парадигмі його механізмів пізнання, дії, активності та значення для розумової діяльності.

Аналіз концептуальних положень теорій інтуїції вітчизняних і зарубіжних учених дозволяє констатувати, що інтуїція є актуальною темою вивчення. Інтуїцію можна визначити як несвідомий когнітивний процес, що виявляється у здатності зрозуміти сутність явища без застосування методів аналізу, доказів та свідомого контролю. Інтуїція реалізується на основі попереднього досвіду, знаннях, асоціаціях, неусвідомлених пізнавальних процесах, емоціях і почуттях особистості та на основі особистісних рис.

На сьогоднішній день сучасне суспільство вимагає від особистості більшої ефективності, уміння приймати конструктивні рішення, вирішувати творчі завдання. Молодь, що виявляє творчий потенціал має більший шанс знайти високооплачувану та цікаву роботу, оскільки рівень креативності та інтуїтивний стиль мислення впливають на якість творчої роботи у цілому. Попри це, тематика інтуїції на сьогоднішній день є маловивченою у сучасній психологічній науці.

Вивченням інтуїції, інтуїтивного стилю мислення займаються наступні сучасні науковці: Л. Багдасарян, С. Гришунин, І. Курок, Т. Матвійчук, В. Моляко, І. Морозов, О. Музика, С. Мудра, С. Мусийчук,

О. Новікова, Г. Ожиганова, В. Потапова, О. Степаносова, В. Холоденко, М. Холодна, М. Ярощук та інші.

Дослідження питання креативності у психологічному дискурсі ведеться у двох площинах вивчення. Представники першого підходу вивчають креативність у її зв'язку з інтелектом та орієнтуються на вивчення пізнавальних процесів особистості. Представники іншого підходу вивчають особистісні детермінанти креативності та визначають які саме особистісні та мотиваційні риси виступають рушійною силою виразності креативності.

У дослідженні креативність розуміємо як творчу здібність особистості, фактор обдарованості, що виявляється у можливості генерувати нові ідеї, створювати ексклюзивні цінності та приймати неординарні рішення.

Питання креативності розкривається у наукових доробках наступних учених: О. Антонової, В. Дружиніна, А. Іванченко, Є. Ільїна, В. Карпенка, В. Моляко, С. Мухіді, М. Савросова, Т. Любарт, В. Павленка, Є. Фролової та ін.

Аналізуючи особливості вивчення інтуїції та прояву креативності в психологічному ракурсі варто зазначити, що дана проблематика є недостатньо вивченою. Зазначене вище дає можливість визначити необхідність і доцільність вивчення взаємозв'язку інтуїтивного стилю мислення та креативності у осіб юнацького віку.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота написана в межах тематичного плану кафедри психології факультету психології, історії та соціології Херсонського державного університету «Соціально-психологічні виміри становлення та розвитку особистості» (державний реєстраційний номер 0119 U 101096).

Мета дослідження полягає у визначенні характеру взаємозв'язку інтуїтивного стилю мислення з показниками креативності осіб юнацького віку.

Для досягнення мети дослідження поставлено виконання наступних **завдань**:

1. На основі аналізу сучасних вітчизняних та зарубіжних теоретико-емпіричних досліджень визначити сутність феномену інтуїції, її основні особливості та види; проаналізувати поняття креативності.

2. Емпірично визначити особливості прояву інтуїтивного стилю мислення та креативності в юнацькому віці; порівняти отримані результати за статтю – у дівчат та юнаків.

3. Визначити особливості взаємозв'язку інтуїтивного стилю мислення та креативності у осіб юнацького віку.

Об'єктом дослідження є – особливості інтуїтивного стилю мислення та креативності особистості юнацького віку.

Предмет дослідження – теоретичне та емпіричне вивчення особливостей взаємозв'язку інтуїтивного стилю мислення та креативності у осіб юнацького віку.

У роботі використані наступні **методи**: теоретико-методологічний аналіз, систематизація та узагальнення психологічних даних за проблемою дослідження; психодіагностичні методи: опитувальник «Тип особистості» (Д. Кейрсі) (в адаптації Б. Овчіннікова, К. Павлова, І. Владімірової); опитувальник «Стиль мислення» (О. Алексєєва, Л. Громова); опитувальник «Визначення типу мислення і рівня креативності» (Дж. Брунер); методика «Діагностика особистісної креативності» (О. Тунік). Математико-статистичні методи: кореляційний аналіз за Пірсоном, ϕ – критерій Фішера.

Наукова новизна одержаних результатів: визначено сутність феномену інтуїції, її основні особливості та види; проаналізовано поняття креативності. Емпірично визначено особливості прояву інтуїтивного стилю мислення та креативності в юнацькому віці; порівняно отримані результати за статтю – у дівчат та юнаків. Визначено особливості взаємозв'язку інтуїтивного стилю мислення та креативності у осіб юнацького віку.

Практичне значення роботи. Матеріали досліджень можуть стати у нагоді студентам при підготовці до семінарських та практичних занять з навчальних дисциплін: «Загальна психологія», «Психологія обдарованості», «Вікова психологія».

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження обговорювалися на засіданні кафедри психології від 04 жовтня 2021 року (протокол №3) та представлені у статті: «Феномен інтуїції у рамках психологічних досліджень» (Збірник наукових статей матеріалів VI Міжнародної науково-практичної конференція молодих вчених, аспірантів та студентів «Соціально-психологічні технології розвитку особистості», м. Херсон, Херсонський державний університет, 22 квітня 2021 р.)

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Список використаних джерел налічує 53 найменування. Повний обсяг роботи 50 сторінок. Основний зміст викладено на 43 сторінках. Робота містить 8 таблиць та 2 рисунки.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ВИВЧЕННЯ ІНТУЇТИВНОГО СТИЛЮ МИСЛЕННЯ ТА КРЕАТИВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

1.1. Поняття інтуїції, інтуїтивного стилю мислення у рамках психології

У розуміння поняття «інтуїція» дослідники у різний час вкладали відмінний зміст. Так О. Антонова зазначає: «інтуїція розумілася і як божий дар, і як аспект безпосереднього інтелектуального знання і спостереження (інтелектуальна інтуїція), і як пізнання у формі чуттєвого споглядання (чуттєва інтуїція). Інтуїція розумілася і як інстинкт, що без попереднього пізнання визначає форми поведінки. Досить часто інтуїцію розглядають як несвідомий та прихований компонент творчості і вирішення складних життєвих труднощів» (Антонова О. Є.) [1, с. 15].

Проблема інтуїції в пізнанні є важливим вектором вивчення сучасного розвитку науки. Так наприклад, ще в XVII ст. в раціоналізмі Р. Декарта даний феномен визначений вищою спроможністю інтелекту. Інтуїція визначалася як форма отримання необхідного знання, достовірність якого гарантована. На думку психоаналітика К. Юнга, інтуїцію слід розглядати як важливу функцію психіки поряд з такими процесами, як відчуття, почуття і мислення. У своїй науковій статті С. Мусийчук зазначає: «У концепції К. Юнга визначено, що інтуїція в структурі психіки особистості необхідна для відтворення реальності, яку людина не в змозі ні відчувати, ні помислити, ні відчувати. Концепція базується на «колективно-несвідомому», на основі чого К. Юнг розробляє поняття колективної інтуїції» (Мусийчук С. В.) [29, с. 82].

Сучасний психологічний словник надає наступне визначення феномену інтуїції: «інтуїція (англ. intuition від лат. intueri – пильно, уважно дивитися) – розумовий процес, що виявляється в знаходженні рішення

задачі на основі орієнтирів пошуку, не пов'язаних логічно чи недостатніх для отримання логічного висновку. Для інтуїції характерна швидкість (іноді моментальність) формулювання гіпотез і прийняття рішення, а також недостатня усвідомленість його логічних підстав» (Б. Мещеряков, В. Зінченко) [40, с. 67].

Дослідник П. Левицькі говорять про інтуїцію як про неусвідомлений когнітивний процес, що оперує з складними структурованими методами або правилами, які не усвідомлено засвоєні у процесі імпліцитного навчання. М. Ліберман розуміє інтуїцію як феноменологічний і поведінковий конструкт знання, який також отриманий за допомогою імпліцитного навчання. Таким чином, інтуїція, яка являє собою результат імпліцитного навчання, є процедурним знанням, яке було засвоєно без усвідомлення процесу навчання.

О. Степаносова під інтуїцією розуміє: «знання, яке виникає в невизначеній ситуації, що суб'єктивно сприймається як здогад, передчуття, внутрішнє відчуття, наявність якого усвідомлюється. На думку психолога, інтуїція має справу з новизною вибору. Дослідниця підкреслює, що імпліцитне навчання може виступати лише одним з факторів появи інтуїції» (Степаносова О. В.) [41, с. 134].

Дослідниця М. Холодна надає наступне визначення інтуїції: «інтуїція – здатність приходити до інтелектуального результату несвідомо, на основі появи суб'єктивного відчуття безумовної правильності певного рішення за формулою «Я не знаю чому, але я впевнена, що...»» (Холодная М. О). [45, с. 70]. Аналогічну точку зору висловлює Г. Клекстон, підкреслюючи, що інтуїція: «це знання, яке оточене ореолом« правильності», але не має артикульованих причин своєї появи» (Мусийчук С. В.) [29, с. 3].

Важливе місце у вченні про інтуїцію займає інтуїтивізм А. Бергсона. Філософ активно критикує інтелектуальні засоби і форми пізнання, і протиставляє інтуїцію інтелекту. А. Бергсон намагався довести, що знання, на які спроможний інтелект, не можуть бути знанням істинним. Автор

наголошував, що пізнання сутності виявляється не за допомогою інтелекту, а завдяки саме не інтелектуальній інтуїції. Інтелект і інтуїція, у поданні філософа, є двома різновидами знань, що розвиваються паралельно: «свідомість А. Бергсон роздвоює на інтуїцію і інтелект. Інтуїцію він підносить над інтелектом. Тільки інтуїція в стані, за А. Бергсоном, здатна осягнути реальність, без допомоги аналізу і символів. У своїй філософії вчений ототожнює інтуїцію з інстинктом. Однак пізніше вчений пише, що інтелект і інтуїція взаємно обумовлюють і доповнюють один одного. За автором джерелом обох є досвід, між ними існує прямий зв'язок і саме інтуїція може виявлятися тільки в інтелектуальній формі» (Новікова О. В.) [32, с. 57].

Дослідники М. Мазманян і Л. Тальян вивчали роль натхнення і інтуїції в творчому процесі. Вчені доводили значну роль розумових операцій (аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення), широкого кругозору, знання мов, філософії, психології в творчому процесі, підкреслюючи значну роль натхненню (особливо духовне піднесення) в творчому процесі. Дослідники відзначають, що стан натхнення не виникає стихійно, йому передують довгі пошуки, накопичення і осмислення вражень. Учені відзначають, що інтуїція є частиною натхнення. Інтуїція, за М. Мазманян і Л. Тальян: «являє собою таку діяльність творчої уяви, яка спирається на неусвідомлювані уявлення, образи, життєвий досвід людини, які накопичилися з дитинства, залишили певний слід в душі і які поживляються в стані натхнення і відтворюють побачене, своєрідно поєднуються з свідомими враженнями, підсилюють і направляють роботу творчої уяви. Інтуїція, згідно вченими, є компонентом творчої уяви, не будучи самостійним і безпосереднім фактором психіки людини, і проявляється в стані натхнення. Дослідниками були виділені наступні основні джерела інтуїції: 1) мимовільна пам'ять, мимоволі закріплені і неусвідомлені враження; 2) дані довільного запам'ятовування, які ми встигли забути; 3) звички і традиції, вплив яких на життя і свідомість

людей має велике значення; 4) імітація» (Новікова О. В.) [32, с. 59].

У сучасній науці існують різні класифікації інтуїції. Одна з найвідоміших запропонована М. Бунге, який співвідносив інтуїцію з пізнавальною діяльністю суб'єкта. Інтуїція, за М. Бунге, ділиться на чуттєву та інтелектуальну: «чуттєва інтуїція має такі форми: 1) інтуїція як сприйняття; 2) інтуїція як уява. Інтелектуальна інтуїція буває: 3) інтуїція як розум; 4) інтуїція як оцінка» (Новікова О. В.) [32, с. 60].

Ф. Вауган запропонувала чотири рівні інтуїції: «а) фізичному рівню відповідають усвідомлені тілесні відчуття, які зустрічаються в ситуації, в якій, як здається, немає причини думати про що-небудь незвичайне; б) на емоційному рівні інтуїція досягає свідомості за допомогою відчуттів (наприклад, любов з першого погляду чи нелюбов до чогось без видимої причини); в) на ментальному рівні інтуїція проявляється через образи (за допомогою інтуїції даного рівня людина здатна робити точні висновки на основі несуттєвою інформації); г) у спірітуальному рівні за допомогою інтуїції досягається цілісне розуміння дійсності, незалежно від відчуттів, почуттів або думок. Інтуїція як знання відповідає ментальному рівню представленої класифікації, її функціями є в основному оцінка ситуації, вибору, альтернатив, дій і гіпотез» (Новікова О. В.) [32, с. 62].

Українська дослідниця М. Ярощук зазначає, що учені розрізняють такі три типи інтуїції: «холістичну, інферентну та афективну. Холістична інтуїція відповідає провідним уявленням гештальт психології про домінування цілісного образу над його частинами, а також необхідності фігури і тіла для цілісного сприймання об'єкта. Інферентна інтуїція ґрунтується на попередніх аналітичних процесах, які раптово оформлюються у правильне розв'язання задачі чи вирішення проблеми (саме ця інтуїція ґрунтовно розглядається у вітчизняній школі, започаткованій Г. Костюком), афективна інтуїція – це знання, отримані як наслідок емоцій і почуттів. Саме третій тип інтуїції визначається як важливий процес і продукт емоційно-почуттєвого відображення дійсності»

(Ярощук М. В.) [49, с. 79].

На сьогоднішній день у науковій психології, як вітчизняні, так і закордонні дослідники співвідносять інтуїцію з творчістю та творчим мисленням. Так, О. Антонова зазначає: «щодо генезису творчого процесу в зв'язку з інтуїтивним компонентом, ще Г. Уоллес описав чотири послідовні етапи творчого процесу: 1) підготовка (формулювання завдання і початкові спроби її вирішення); 2) інкубація (відволікання від завдання і переключення на інший предмет); 3) інсайт або осяяння (інтуїтивне проникнення в сутність завдання); 4) перевірка (випробування і реалізація рішення)» (Антонова О. Є.) [1, с. 18].

Як зазначає О. Новікова: «психологи, які досліджують інтуїцію, стали звертатися до моделі Г. Уоллеса, що зв'язує інтуїцію з різними фазами творчого процесу» (Новікова О. В.) [32, с. 62]. Наприклад, західні психологи М. Чепман і Д. Майерс розглядають інтуїцію як інсайт, який виникає в ході креативного процесу. Т. Бастіко, розглядаючи перші три фази креативного процесу як інтуїцію, вважає, що креативний процес складається з двох етапів – знаходження рішення за допомогою інтуїції та подальшої верифікації знайденого рішення проблеми» (Дружинін В. М.) [7].

Слід зазначити, що психологія стала розглядати поняття «інтуїція» недавно. Це було обумовлено тим, що останнім часом у закордонних дослідженнях підвищився інтерес до інтуїції у зв'язку зі збільшенням попиту на людей, що можуть приймати рішення і діяти, покладаючись на свою інтуїцію. Здатність миттєво обробляти інформацію за допомогою інтуїції важлива, наприклад, працівникам на залізничному транспорті, у авіаперевезеннях. Важливої значущості інтуїція набуває в екстремальних ситуаціях, коли від швидкого рішення залежать найчастіше безпека і життя людей.

Дослідниця О. Степаносова зазначає: «сучасні психологи розглядають інтуїцію або як індивідуальну властивість особистості, або як

параметр когнітивного стилю. У першому випадку уявлення про інтуїцію базуються на типології особистості К. Юнга, де інтуїція розуміється як особистісна характеристика, як спосіб сприйняття подій, використання інформації, що лежить за межами відчуттів. За допомогою інтуїції безпосередньо сприймаються можливості і потенціали зовнішніх і внутрішніх об'єктів, що супроводжуються ідеями або асоціаціями з несвідомого» (Степаносова О. В.) [41, с. 135].

Як зазначає Н. Чашегорова необхідно підкреслити, що сучасні уявлення про інтуїцію виражають досить різноманітне відношення до цього феномену: «автори одних статей, наприклад, звертають увагу на гідність цього феномена пізнання, інші ж – на недоліки. З одного боку, як ми відзначали раніше, люди, що володіють розвиненими інтуїтивними здібностями, можуть оперативно працювати з інформацією і швидко приймати рішення, що є безумовною цінністю, з іншого боку, інтуїтивний підхід в ряді сфер діяльності (наприклад, в менеджменті) називають однією з бід багатьох фірм. Інтуїтивний підхід пов'язується зі стихійністю, хаотичністю, з роботою за принципом «як вийде», що призводить або до зниження прибутку, або інакше погрожуючи благополуччю фірми» (Чашегорова Н.О.) [47, с. 73].

На сучасному етапі розвитку психологічної науки в області теорії пізнання і творчості однієї з існуючих теорій є теорія українського ученого В. Моляко. Учений вважає, що інтуїтивне мислення присутнє на всіх стадіях вирішення завдань. В. Моляко зазначає: «існують два способи досягнення інсайту: впізнання за аналогією і прискорена переробка інформаційно-логічних посилок, у результаті чого відбувається «стрибок» в міркування. В. Моляко уперше впроваджує в науковий обіг нове поняття «реле-ефекту», яке розглядається ним як психологічний каталізатор інтуїтивного розуміння рішень. Розуміння відбувається внаслідок замикання ланцюга структурно-функціонального блоку і елементів певними істотними для дослідника елементами або ознаками. Таке

замикання структурно-функціонального смислового ланцюга, яке призводить до створення нової ідеї, і названо реле-ефектом» (Новікова О. В.) [цит. за 32, с. 64].

Узагальнюючи розглянуті дослідження можемо зазначити, що проблема вивчення інтуїції йде коріннями у дослідження мислення, а саме інтуїтивного та раціонального мислення. У монографії О. Губенка представлені відмінні риси інтуїтивного і раціонального мислення. Отримані дані представлені у таблиці 1.1 (Губенко О. В.) [5].

Таблиця 1.1.

Основні відмінності між інтуїтивним та раціональним мисленням

Інтуїтивне мислення	Раціонально-дискурсивне мислення
1. «Схоплює» живі, рухливі, невизначені явища, які не підкоряються закону тотожності $A \neq A$	1. Описує статичні, нерухомі, «застиглі» явища, які відповідають закону тотожності $A \equiv A$
2. Оперує полівалентними, багатозначними семантичними одиницями з невизначеними чітко межами семантичних полів, які не відповідають «Закону тотожності», тобто нетотожні самим собі, не стійкі за змістом. За рахунок цього досягається вища гнучкість мислення.	2. Оперує однозначними, моновалентними семантичними одиницями з чітко визначеними і стійкими семантичними полями, відносини між якими відповідають закону тотожності, тому мислення позбавлене гнучкості.
3. Нові семантичні значення – ідеї, гіпотези, винаходи, теорії – утворюються шляхом мутації вихідних сем, коли похідна сема-умовивід часто не несе ознак вихідних сем і не схожа ні на одну з них	3. Нові семантичні значення – умовивід, гіпотези і т.д. – утворюються шляхом логічної операції за правилами формальної логіки над вихідними семами – логічними посилками
4. Відбувається найчастіше шляхом порушення законів формальної логіки	4. Здійснюється строго за законами формальної логіки
5. Часто здійснюється з порушенням асоціативних зв'язків між семами	5. Часто здійснюється з допомогою асоціативних зв'язків між семами
6. Часто оперує одночасно багатьма або навіть усіма семантичними одиницями	6. Оперує семантичними одиницями поелементно, шляхом перебору, одночасно оперує лише однієї або невеликим кількістю одиниць
7. Акт інтуїтивного пізнання відбувається «миттєво», шляхом інсайту, відразу	7. Раціонально-дискурсивне пізнання «розтягнуто» в часі
8. Істина відкривається в цілісному вигляді, синтетично	8. Істина відкривається за частинами, аналітично
9. Відбувається осягнення цілого раніше його частин	9. Спочатку осмислюються частини, потім на цій базі – ціле

Продовження таблиці 1.1.

<p>10. Дуже важлива і характерна особливість інтуїції – її здатність осягати кінцеві слідства і умовиводи раніше пізнання логічних передумов, які їм передують. Психологічний час рухається від майбутнього (кінцевих висновків) до минулого (логічним посилок). Розумові дії не підкоряються детермінізму</p>	<p>10. Наслідки і кінцеві умовиводи пізнавальної процедури виходять шляхом послідовного виконання всіх логічних вимог і процедур розгортання умовиводів, виходячи з початкових посилок. Закон достатньої підстави, правила докази, класичні логічні операції виконуються в повному обсязі. Психологічний час рухається від минулого (логічних посилок) до майбутнього (кінцевим умовиводів). Розумові дії підкоряються детермінізму, коли причини (логічні посилки) визначають слідства (умовиводи)</p>
<p>11. Інтуїції властива згорнутість логічних операцій і дій, за рахунок чого досягається величезна швидкість розумових дій</p>	<p>11. Розумові процеси відбуваються за умови розгортання і поелементного здійснення всіх логічних операцій і дій, у результаті чого мислення стає повільним і ригідні</p>

Таким чином, мислення має два аспекти вивчення: інтуїтивний та логічний. Інтуїтивне мислення має наступні особливості: пізнання відбувається не за законами тотожності; відбувається на основі мутації раніше усвідомлених механізмів пізнання (сем); інтуїція здійснюється завдяки порушенню законів логіки та асоціативних зв'язків; сутність явища розуміється цілісно, не через аналіз її частин; інтуїція здатна осягати кінцеві слідства і умовиводи раніше пізнання логічних передумов; інтуїції властива згорнутість логічних операцій і дій, за рахунок чого досягається величезна швидкість розумових дій.

Зважаючи на складність і неоднозначність проблеми провідних механізмів творчого інтелекту перед сучасними дослідженням стоїть завдання проаналізувати і виокремити основні механізми творчої інтелектуальної діяльності, що виявляється у двох суперечливих компонентах – інтуїції і логіці.

Аналіз концептуальних положень теорій інтуїції вітчизняних і зарубіжних учених дозволяє констатувати, що інтуїція є актуальною темою вивчення. Інтуїтивний стиль мислення можна визначити як несвідомий когнітивний процес, що ввижається у здатності зрозуміти сутність явища

без застосування методів аналізу, доказів та свідомого контролю. Інтуїція реалізується на основі попереднього досвіду, знаннях, асоціаціях, неусвідомлених пізнавальних процесах, емоціях і почуттях особистості та на основі особистісних рис. Інтуїтивне мислення присутнє на всіх стадіях вирішення завдань. Для конструктивного вирішення творчого завдання необхідна взаємодія інтуїтивного і логічного мислення.

1.2. Креативність як творча здібність особистості

Дослідження питання креативності у психологічному дискурсі ведеться у двох площинах вивчення. Представники першого підходу вивчають креативність у її зв'язку з інтелектом та орієнтуються на вивчення пізнавальних процесів особистості. Представники іншого підходу вивчають особистісні детермінанти креативності та визначають які саме особистісні та мотиваційні риси особистості виступають рушійною силою виразності креативності (Мухида С.) [30].

На нашу думку, найбільш точне і цілісне визначення креативності представлено у науковій роботі В. Павленка: «креативність – це творчі можливості (здібності) людини, що можуть виявлятися у мисленні, почуттях, спілкуванні, окремих видах діяльності, характеризувати особистість загалом чи її окремі сторони, продукти діяльності, процес їх створення. Креативність розглядається як найважливіший і відносно незалежний фактор обдарованості, що рідко відображається в тестах інтелекту й академічних досягненнях. Креативність визначається не стільки критичним ставленням до нового з точки зору існуючого досвіду, скільки сприйнятливістю до нових ідей (Павленко В. В.) [34, с. 125].

Більшість дослідників вважають, що креативність та творчість є тотожними поняттями. Дослідниця О. Антонова наголошує, що: «креативність правильніше визначати не стільки як певну творчу здібність або їх сукупність, скільки як здатність до творчості. Науковець визначає

креативність як творчі можливості людини, що можуть виявлятися в мисленні, почуттях, спілкуванні, окремих видах діяльності, характеризувати особистість загалом або її окремі сторони. Це здатність породжувати незвичні ідеї, відходити від традиційних схем мислення, швидко вирішувати проблемні ситуації. Креативність розглядається як найважливіший і відносно незалежний чинник обдарованості» (Антонова О.) [1, с. 28].

Погоджуємося з науковцем В. Павленко, що креативність виявляється як здатність до творчості: «яка проявляється в різних сферах активності й розглядається як відносно незалежний фактор обдарованості та є умовою самореалізації особистості; людини, щоб реалізовувати свої креативні потреби досягнення і створення нового оригінального продукту у своєї діяльності, рівень креативних домагань як показник складності цілей, які ставить перед собою людина в процесі творчої діяльності; у будь-яких сферах людської діяльності; як здатність породжувати різноманітні оригінальні ідеї й продуктивні шляхи їх застосування (Павленко В. В.) [34, с. 128].

У науковій статті С. Мухиди представлені дані проведеного дослідження О. Морозова та Д. Чернелевського щодо визначення особистісних рис креативних людей: «допитливість; прагнення до самовдосконалення; кмітливість, спритність, винахідливість; розвинена уява; самостійність і незалежність у судженнях, мисленні, вчинках; широкий світогляд та ерудиція; професіоналізм і компетентність; артистичність; оптимізм, почуття гумору; оригінальність, гнучкість мислення; харизматичні якості та ін.» (Мухида С.) [30, с. 219].

Учений М. Боден виокремлює три типи творчості у відповідності до застосування засобів обробки і реалізації інформації: 1) комбінаторна творчість – утворення нової ідеї через нову комбінацію існуючих ідей (за принципом асоціації); 2) дослідницька творчість – визначення «білих плям», уточнення проблем; така творчість виявляється у дослідженні

сутності концептуального простору; 3) трансформаційна творчість – висування рішень, що не розумілися раніше: наукові прориви у вигляді парадигм (Boden M. A.) [50].

У залежності від сфери діяльності виокремлюють різні види творчості. Так, Є. Ільїн називає: літературне, технічне, наукове, художнє, педагогічне та музичне. Цікавим є той факт, що між різним видами творчості існують досить тісні зв'язки. Так, наприклад, технічний вид творчості безпосередньо пов'язаний з практичними змінами реального світу, а отже, за своїми критеріями він переплітається з науковим видом творчості (Ільїн Є. П.) [15].

Також дослідники зазначають, що творчість може виявлятися на двох рівнях – вищому (створення абсолютно нової концепції, що може кардинально перетворювати науку) та нижчому (розширення сфери застосування вже наявних знань) (Карпенко В. В.) [11].

А. Галин, досліджуючи різні види творчості зазначає: «нове може бути отримано шляхом комбінування наявних знань, «компіляції» або виведено безпосередньо з того, що відомо. Це назвемо творчістю невисокого рівня. Отримання нових знань, що принципово змінюють розгляд об'єкта дослідження, назвемо творчістю високого рівня. Творчість невисокого рівня пов'язано з раціональним упорядкуванням знань, їх співвіднесенням і зручним поданням і не обов'язково передбачає звернення до інтуїції. Творчість же вищого типу включає в себе і інтуїцію» (Карпенко В. В.) [цит. за 11, с. 144]. Отже, автор зазначає, що саме творчість високого рівня включає в себе аспект інтуїції.

Л. Китаєв-Смик виокремлює три рівні творчості: компілятивний (виявляється у збиранні та класифікації відомої інформації), проектний (на основі зібраних даних створюються нові умовиводи) і інсайтно-креативний (виявляється в актах осяяння, тобто створення щось нового) (Китаєв-Смик Л. О.) [12].

Дослідник В. Карпенко пише, що: «потреба в новому знанні

складається на вищому свідомо-раціональному рівні творчої діяльності; засоби задоволення цієї потреби складаються на низьких структурних рівнях. Вони включаються в процес, що відбувається на вищому рівні, що призводить до виникненню нового способу взаємодії людини зі світом і виникненню нового знання. Тим самим творчий продукт породжується інтуїцією і не може бути отриманий на основі логічного висновку» (Карпенко В. В.) [11, с. 144].

Більшість дослідників розуміють творчість і креативність як тотожні поняття. Перейдемо до аналізу поняття креативності у психологічному вимірі.

Відомий дослідник Д. Гілфорд надав найбільш продуктивне визначення креативності на основі експериментальних досліджень. Автор розуміє креативність як універсальну пізнавальну творчу здібність, виокремлюючи конвергентне (виявляється тоді, коли людина знаходить вірне рішення на основі різних) та дивергентне мислення (виявляється у різних напрямках дослідження). Автор виокремлював чотири характеристики креативності: оригінальність (можливість визначати віддалені асоціації); гнучкість семантична (можливість визначити головну властивість об'єкта пізнання і створити новий засіб його застосування); адаптивна гнучкість (можливість видозмінити форму об'єкта пізнання так, щоб помітити нові ознаки застосування); спонтанна гнучкість (можливість створювати множинні ідеї) (Карпенко В. В.) [11].

У подальших роботах Дж. Гілфорд виокремив шість показників креативності: «1) здатність до виявлення і постановки проблем; 2) здатність до генерування великої кількості ідей; 3) гнучкість – продукування різноманітних ідей; 4) оригінальність – спроможність продукувати віддалені асоціації, незвичні відповіді, відповідати на подразники нестандартно; 5) здатність удосконалити об'єкт, додаючи деталі; 6) уміння вирішувати проблеми, тобто здатність до аналізу і синтезу» (Павленко В.В.) [цит. за 34, с. 124].

Поняття креативності у подальшому досліджував Е. Торренс, автор розумів креативність як здатність до специфічного сприйняття основних недоліків у знаннях. Автор винайшов модель креативності, в якій зазначав три фактори – оригінальність, швидкість та гнучкість.

Згідно з теорією Р. Стенберга креативність особистості залежить від наступних компонентів:

- здібностей (аналітичні, синтетичні та практично-контекстуальні);
- знання (на основі яких особистість здатна створювати творчі продукти);
- мислення (завдяки якому виокремлюються сутнісні ознаки у вивченні предмета дослідження);
- особистісні риси (схильність до ризику, упевненість у собі);
- мотивація (дозволяє зосередитися на продукті креативності);
- середовище (воно детермінує процес творчості) (Szmidt K. J.)

[52].

Серед сучасних доробків, що присвячені вивченню креативності, на особливу увагу заслуговує робота закордонних дослідників – Т. Любарт, К. Мушір, С. Торджман, Ф. Зенасні під назвою «Психологія креативності». Креативність розглядається дослідниками як можливість, а саме – можливість створювати новий продукт, що характеризується новизною (наприклад, ідея, або реклама). На думку дослідників: «новий продукт є оригінальним і несподіваним; він відрізняється від того, що вже створювали раніше сам випробуваний або інші люди. При цьому ступінь його новизни може бути різною, творчий продукт не може бути просто новим. Він повинен бути ще і адаптивним, то є відповідним різним обмеженням, що накладається ситуацією, в якій знаходиться людина» (Т. Любарт) [31].

Вивчення креативності як творчої здібності особистості дозволяє відзначити наступне: творчість особистості може виявлятися на двох

рівнях – вищому (створення абсолютно нової концепції, що може кардинально перетворювати науку) та нижчому (розширення сфери застосування вже наявних знань).

Можна виокремити три типи творчості у відповідності до застосування засобів обробки і реалізації інформації: 1) комбінаторна творчість – утворення нової ідеї через нову комбінацію існуючих ідей (за принципом асоціації); 2) дослідницька творчість – визначення «білих плям», уточнення проблем; така творчість виявляється у дослідженні сутності концептуального простору; 3) трансформаційна творчість – висування рішень, що не розумілися раніше: наукові прориви у вигляді парадигм.

Висновки до першого розділу

1. Аналіз концептуальних положень теорій інтуїції вітчизняних і зарубіжних учених дозволяє констатувати, що інтуїція є актуальною темою вивчення. Інтуїтивний стиль мислення можна визначити як несвідомий когнітивний процес, що ввижається у здатності зрозуміти сутність явища без застосування методів аналізу, доказів та свідомого контролю. Інтуїтивний стиль мислення реалізується на основі попереднього досвіду, знаннях, асоціаціях, неусвідомлених пізнавальних процесах, емоціях і почуттях особистості та на основі особистісних рис.

Сучасні уявлення про інтуїцію виражають досить різноманітне відношення до цього феномену: представники першого підходу вважають, що інтуїція дозволяє оперативно працювати та швидко приймати рішення; представники другого підходу вважають, що інтуїція виявляється у хаотичності і стихійністю, що негативно впливає на якість роботи.

Можна виокремити наступні види інтуїції, що базуються на розумінні даного феномена як когнітивного процесу: 1) інтуїція як сприйняття; 2) інтуїція як уява.

2. Дослідження питання креативності у психологічному дискурсі

ведеться у двох площинах вивчення. Представники першого підходу вивчають креативність у її зв'язку з інтелектом та орієнтуються на вивчення пізнавальних процесів особистості. Представники іншого підходу вивчають особистісні детермінанти креативності та визначають які саме особистісні та мотиваційні риси особистості виступають рушійною силою виразності креативності.

Креативність – це творча здібність особистості, фактор обдарованості, що виявляється у можливості генерувати нові ідеї, створювати ексклюзивні цінності та приймати неординарні рішення.

РОЗДІЛ 2.
ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ
ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ІНТУЇТИВНОГО СТИЛЮ МИСЛЕННЯ ТА
КРЕАТИВНОСТІ У ОСІБ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ

2.1. Організація та особливості проведення дослідження
(загальна характеристика вибірки та методів дослідження)

Другий розділ дослідження спрямований на вивчення особливостей взаємозв'язку інтуїтивного стилю мислення та креативності у осіб юнацького віку. З метою досягнення поставленої мети поставлено виконання наступних діагностично-статистичних завдань:

1. Визначити особливості прояву інтуїтивного стилю мислення в юнацькому віці та порівняти отримані результати за статтю досліджуваних.
2. Проаналізувати особливості креативності юнаків та дівчат.
3. Визначити особливості взаємозв'язку інтуїтивного стилю мислення та креативності у осіб юнацького віку.

Емпіричне дослідження проводилося в онлайн режимі на вибірці осіб юнацького віку (віком від 19 до 22 років). Загальна кількість досліджуваних 60 осіб, з них 35 дівчат та 25 юнаків.

Методи емпіричного дослідження:

1. Опитувальник «Тип особистості» (Д. Кейрсі) (в адаптації Б. Овчіннікова, К. Павлова, І. Владімірової) – спрямований на визначення домінуючого типу темпераменту (інтуїтивно-чуттєвий тип, інтуїтивно-логічний, сенсорно-плануючий, сенсорно-імпульсивний).
2. Опитувальник «Стиль мислення» (О. Алексєєва, Л. Громова) з метою визначення домінуючого способу мислення та засобів прийняття рішення.

3. Опитувальник «Визначення типу мислення і рівня креативності» (Дж. Брунер) – визначення рівня креативності та рівня розвитку кожного з чотирьох базових типів мислення: предметного, образного, знакового та символічного.
4. Методика «Діагностика особистісної креативності» (О. Тунік) – дозволяє визначити чотири особливості творчої особистості: допитливість, уяву, складність та схильність до ризику.

Методи математико-статистичної обробки даних:

4. ϕ – критерій Фішера з метою співставлення показників креативності та інтуїції у дівчат та юнаків;
5. кореляційний аналіз за Пірсоном з метою встановлення характеру взаємозв'язку інтуїтивного стилю мислення та креативності у осіб юнацького віку.

2.2. Результати дослідження прояву інтуїтивного стилю мислення та креативності в юнацькому віці

Вивчення прояву інтуїтивного стилю мислення та креативності в юнацькому віці проводилося у порівнянні результатів досліджуваних за статтю – юнаків та дівчат. Припускаємо, що дані результати матимуть достовірні відмінності.

Застосовуючи методику «Тип особистості» (Д. Кейрсі) ми аналізували лише тип темпераменту досліджуваних, не визначаючи факторів темпераменту. Згідно з нашою метою нам було цікаво вивити лише направленість досліджуваних. Отримані результати зображені на рис. 2.1.

Отримані результати вказують на те, що більшість досліджуваних дівчат (40 %) володіють інтуїтивно-чуттєвим типом, 25 % володіють сенсорно-плануючим типом, ще 25 % мають інтуїтивно-логічний тип та 10 % демонструють сенсорно-імпульсивний тип особистості.

Досліджувані юнаки у більшості випадків (35 %) мають сенсорно-плануючий тип, 25 % – сенсорно-імпульсивний тип, ще 25 % мають інтуїтивно-логічний тип та 15 % – інтуїтивно-чуттєвий тип особистості.

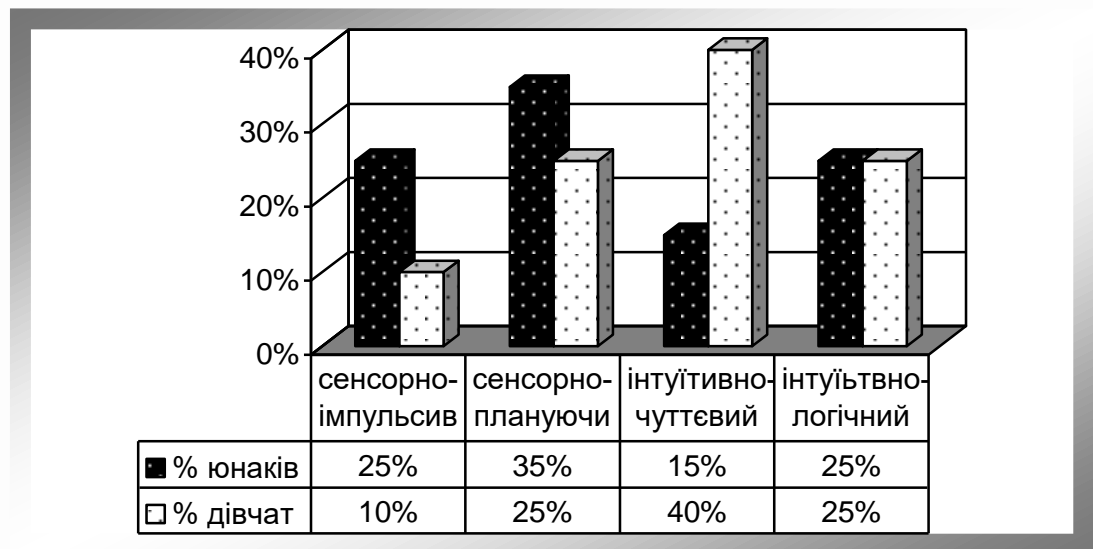

Рис. 2.1 – Результати дослідження домінуючого типу особистості юнаків та дівчат

Отже, можемо стверджувати, що більшість дівчат мають інтуїтивно-чуттєвий тип темпераменту ϕ -ем. (3,18), $p \leq 0,01$, а більшість юнаків сенсорно-плануючий тип ϕ -ем. (1,80), $p \leq 0,05$.

Результати досліджуваних дівчат свідчать про те, що вони характеризуються художністю натури, високою сенситивністю до естетичних і етичних показників життя. Виявляють природжений рівень емпатії і високий інтерес до інших особистостей. Такі особистості надають підвищене значення духовним пошукам, що можуть детермінувати ширину релігійності. У ситуаціях неформального та професійного спілкуванні обирають найбільше задоволення. Їх рівень конформізму має чуттєво обумовлений характер, що заснований на власних симпатіях і антипатіях. Інтуїтивно-чуттєві особистості виявляють лабільність, емоційність; у власних захопленнях інколи здатні виходити з рамок формальної поведінки.

Більшість юнаків – це мислителі-практики, їх мислення уникає всього незрозумілого, вони завжди переймаються справою, намагаючись внести в неї певний порядок та організованість. Також виявляють схильність до дотримання соціальних норм та стереотипізації. Їх характеризує серйозне і відповідальне відношення до різноманітних типів діяльності і спілкування, які мисляться ними як виконання важливих і серйозних обов'язків. Їх можна характеризувати як розумних конформістів. Попри це, у більшості випадків демонструють розважливість, відсутність особливих примх і естетичних вимог, також схильні виявляти періодично знижений настрій.

Таким чином можемо стверджувати, що більшість досліджуваних дівчат в більшій мірі схильні до інтуїтивного мислення, оскільки їх тип темпераменту відповідає сенсорно-інтуїтивному, а юнаки в більшій мірі раціональні, оскільки демонструють сенсорно-плануючий тип темпераменту.

За допомогою опитувальника «Стиль мислення» проаналізовано особливості домінуючого способу мислення та засобів прийняття рішення у досліджуваних юнаків та дівчат. Отримані результати дівчат представлені у таблиці 2.1., результати юнаків у таблиці 2.2.

За отриманими даними встановлено, що більшість дівчат мають помірну перевагу застосування наступних способів мислення: 62,9 % стилю «реаліст», 57,1 % – «ідеаліст» та 42,9 % стилю «синтезатор». Підвищена перевага досліджуваних стилів мислення представлена у меншій відсоткової долі дівчат.

Отже, значна частина досліджуваних дівчат застосовують такі розумові стратегії, як реалізм, ідеалізм та синтезування.

Реалізм (62,9 % дівчат) як стиль мислення виявляється у тому, що особистість застосовує емпіричний спосіб пізнання, у висновках покладається на факти, цікавиться лише конкретними результатами, надає перевагу фактам, а не теорії. Такий стиль мислення дозволяє точно

концентруватися на фактах та забезпечує спонукання та енергетичний заряд. Попри це, така розумова стратегія може обумовлювати розбіжності у думках, переоцінку отриманих фактів та справляти думку особистості, що націлена лише на результат.

Таблиця 2.1.

Результати дослідження домінуючого способу мислення дівчат

Розумові стратегії	Ігнорування даного стилю	Зона невизначеності	Помірна перевага даного стилю	Підвищена перевага даного стилю
Синтезатор	8,5 %	20 %	42,9 %	28,6 %
Прагматик	42,9 %	28,6 %	11,4 %	17,1 %
Ідеаліст	17,2 %	11,4 %	57,1 %	14,3 %
Аналітик	20 %	22,9 %	37,1 %	20 %
Реаліст	0 %	14,2 %	62,9 %	22,9 %

57,1 % дівчат віддають перевагу такому стилю мислення, як ідеалізм. Такі особистості прагнуть до ідеальних рішень; у висновках віддають перевагу, як теорії, так і практиці. Також характеризуються тим, що краще інших виявляють себе у нестандартних ситуаціях, оскільки не орієнтуються на раціональний прогноз ситуацій та мають широкий спектр поглядів та людських цінностей. Попри це, можуть ігнорувати неприємні для себе дані, затягувати прийняття рішень та складають думку оточуючих, як надмірно сентиментальні особи.

42,9 % досліджуваних володіють таким стилем мислення, як синтезатор. Такі особистості застосовують інтегративний підхід у мисленні, шукають схожість у зовні несхожих речах та виявляють байдужість до даних без інтерпретації. Також досліджувані характеризуються швидкими і злагодженими діями у ситуаціях напруженої

дискусії та конфлікту. Попри це, досліджувані досить часто мають звичку намагатися обумовити конфліктні ситуації, не мають зацікавленості у вирішенні згоди та справляють враження нетовариських та безвідповідальних осіб.

Результати дослідження домінуючого способу мислення юнаків свідчать про наступне:

Таблиця 2.2.

Результати дослідження домінуючого способу мислення юнаків

Розумові стратегії	Ігнорування даного стилю	Зона невизначеності	Помірна перевага даного стилю	Підвищена перевага даного стилю
Синтезатор	16 %	20 %	32 %	32 %
Прагматик	0 %	20 %	48 %	32 %
Ідеаліст	8,5 %	42,9 %	20 %	28,6 %
Аналітик	0 %	14,2 %	62,9 %	22,9 %
Реаліст	0 %	12 %	20 %	68 %

Для досліджуваних юнаків характерне застосування наступних розумових стратегій мислення: реалізму у підвищеній перевазі (68 %); аналітизму у помірній перевазі (62,9 %) та прагматизму також у помірній перевазі (48 %).

Отже, значна кількість досліджуваних юнаків (68 %) виявляють реалістичний спосіб мислення. Такий стиль мислення характеризується емпіричним та індуктивним підходом; інтересом виключно конкретними результатами та концентрацією на фактах і результатах. Також такий стиль мислення характеризується тим, що можуть бути проігноровані розбіжності у думках, переоцінкою отриманих фактів та орієнтацією тільки на результат.

62,9 % юнаків користуються таким способом мислення, як аналітизм. Такий стиль мислення виявляється у формально-логічному підході, концентрації на плані та методах, мистецтві планувати та будувати моделі, що забезпечують стабільність та структуру у прийнятті рішень. Такий стиль мислення може мати наступні недоліки: виявляється певна байдужість до загальнолюдських цінностей; занадто скрупульозна детальність планування та підвищена міра негнучкості у діях.

Прагматизм як розумова стратегія переважає у 48 % юнаків. Такі особистості намагаються знайти найкоротший шлях рішення із застосуванням будь-яких методів; виявляють мистецький спосіб у застосуванні засобів впливу і досить часто застосовують експеримент та різноманітні інновації. Із недоліків даного стилю мислення можна відзначити: байдужість до тривалих справ та підвищеним бажанням швидко отримати вигоду.

У таблиці 2.3 представлені результати порівняння стилів мислення юнаків та дівчат, які мають найвищий відсоток зустрічаємості у вибірках.

Таблиця 2.3.

Результати порівняння домінуючого способу мислення у юнаків та дівчат

Спосіб мислення	Аналітик	Прагматик	Ідеалізм	Реалізм
% досліджуваних дівчат	37,1 %	11,4 %	57 %	62,9 %
% досліджуваних юнаків	62,9 %	48 %	20 %	68 %
ф емпіричне	2,17	2,29	2,24	0,01
Рівень значення	0,01	0,01	0,01	-

Порівнюючи отримані результати юнаків та дівчат щодо

застосування розумових стратегій статистично доведено:

- більшість юнаків (68 %) та дівчат (62,9 %) застосовують розумову стратегію – реалізм;

- більшість юнаків (62,9 %) застосовують аналітизм як спосіб мислення ϕ -ем. (2,17), $p \leq 0,01$ та прагматизм (57 %) – ϕ -ем. (2,29), $p \leq 0,01$. Більшість дівчат (57 %) застосовують ідеалізм як розумову стратегію ϕ -ем. (2,24), $p \leq 0,01$.

Отже, незалежно від статі, більшість досліджуваних юнацького віку застосовують реалізм як спосіб мислення. Відмінності виявлено у застосуванні аналітичного та прагматичного способу мислення у юнаків та ідеалістичного у дівчат. У цілому визначено, що спосіб мислення юнаків та дівчат характеризується у більшій мірі раціональністю, ніж інтуїтивним способом пізнання.

Особливості типу мислення досліджуваних представлені в таблиці 2.4. Отримані результати вказують на те, що більшість дівчат (35 %) володіють образним мисленням, 25 % предметним мисленням, ще 25 % символічним мисленням та 15 % знаковим мисленням. Більшість юнаків (50 %) володіють символічним мисленням, 25 % знаковим мисленням, 15 % предметним мисленням та 10% образним типом мислення.

Отже, більшість дівчат, на відміну від юнаків ϕ -ем. (3,08), $p \leq 0,01$, володіють образним мисленням. Саме люди з художнім складом розуму володіють образним типом мислення. Таке мислення полягає у тому, що особистість здатна дистанціюватися від предмета в просторі і часі, а саме здійснення перетворення інформації відбувається за допомогою дій з образами. Операції мислення можуть здійснюватися як послідовно, так і одночасно. Результатом є думка, втілена в новому образі.

Результати дослідження домінуючого типу мислення юнаків та дівчат

Тип мислення	Предметне мислення	Символічне мислення	Знакове мислення	Образне мислення
% досліджуваних дівчат	25%	25%	15%	35%
% досліджуваних юнаків	15%	50%	25%	10%
ф емпіричне	0,10	2,70	1,39	3,08
Рівень значення	-	0,01	-	0,01

Більшість юнаків, на відміну від дівчат, ф-ем. (2,72), $p \leq 0,01$ мають символічний тип мислення. Люди з математичним складом розуму віддають перевагу символічному мисленню. Таке мислення полягає у тому, що перетворення інформації відбувається за допомогою правил висновку. Таким результатом виступає думка, що виявляється у формі формул, що фіксують суттєві відносини між символами.

Особливості вивчення рівня креативності досліджуваних зображені на рис. 2.2. Отримані результати розподілилися наступним чином: більшість дівчат (60%) мають високий рівень креативності, а більшість юнаків (70%) демонструють середній рівень креативності.

Відсоткова доля дівчат, що мають високий рівень креативності (60 %) перевищує відсоткову долю юнаків (15 %) ф-ем. (3,10), $p \leq 0,01$. Такі досліджувані характеризуються високим переліком інтересів, знань; характеризуються усвідомленим ставленням до справи, незалежністю мислення, підвищеною творчою активністю, дивергентністю мислення,

високою швидкістю рішення проблеми та критичністю розуму.

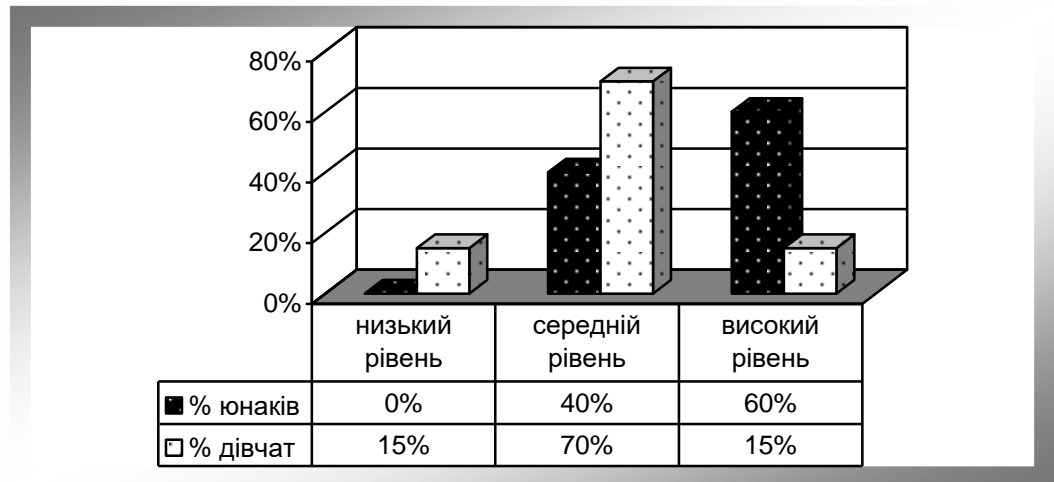

Рис. 2.2 – Результати дослідження рівня креативності юнаків та дівчат

Більшість юнаків (70 %), на відміну від дівчат (40 %), мають середній рівень креативності ф-ем. (2,50), $p \leq 0,01$. Це вказує на те, що досліджувані проявляють креативність в окремих видах діяльності.

Результати дослідження показників креативності представлені у таблиці 2.5. За отриманими результатами встановлено, що більшість досліджуваних дівчат мають високі показники за шкалами: допитливість (80 %), уява (90 %), складність (75 %) та схильність до ризику (75 %). Більшість юнаків демонструють низькі показники за шкалою схильність до ризику (60 %), високі показники за шкалами допитливість (55 %), складність (70 %), половина досліджуваних мають високі (50 %) та низькі показники (50 %) за шкалою уява.

Отже, можемо стверджувати, що всі показники творчої особистості у досліджуваних на високому рівню розвитку, окрім шкали «схильність до ризику» в юнаків. Та слід звернути увагу, що відсоток дівчат з високими показниками розвитку показників творчості значно перевищує відсоток юнаків, а саме:

- 80 % дівчат та 55 % юнаків мають високий показник допитливості ф-ем. (2,30), $p \leq 0,01$. Особистості із вираженою допитливістю найчастіше

виявляють підвищену зацікавленість, полюбляють вивчати світ механічних речей, вони постійно шукають нові шляхи та засоби мислення, люблять дізнаватися про нові речі та ідеї, намагаються шукати різноманітні можливості щодо вирішення завдань, читають книги, щоб пізнати якомога більше;

- 90 % дівчат та 50 % юнаків демонструють високий показник розвитку уяви ϕ -ем. (2,15), $p \leq 0,01$. Особистості з розвиненою уявою дуже часто вигадують розповіді про місця, які вони навіть ніколи не бачили; уявляють, як саме інші люди можуть вирішувати проблеми, які вони вирішують самостійно; полюбляють думати про явища, з якими ніколи не стикалися; виявляють здатність бачити незвично те, що зображено на картинах і рисунках; досить часто відчують здивування з приводу різних ідей і подій.

Таблиця 2.5.

Результати дослідження показників креативності в юнацькому віці

Показник творчості	Показник	% досліджуваних дівчат	% досліджуваних юнаків	ϕ емпіричне	Рівень значення
Допитливість	Високий	80 %	55 %	2,30	0,01
	Низький	20 %	45 %	2,20	0,01
Уява	Високий	90 %	50 %	2,15	0,01
	Низький	10 %	50 %	2,40	0,01
Складність	Високий	75 %	70 %	0,03	-
	Низький	25 %	30 %	0,03	-
Схильність до ризику	Високий	75 %	40 %	2,20	0,01
	Низький	25 %	60 %	2,43	0,01

Досліджувані юнаки та дівчата демонструють високий показник шкали складність. Це свідчить про те, що вони орієнтовані на пізнання

складних явищ, виявляють підвищений інтерес до складних речей і ідей; люблять ставити перед собою важкі завдання; намагаються вивчати щось без сторонньої допомоги; демонструють наполегливість, щоб досягти своєї мети.

Більшість дівчат (75 %) та 40 % юнаків ф-ем. (2,20), $p \leq 0,01$ мають високий показник схильності до ризику. Дана тенденція проявляється в тому, що досліджувані намагаються відстоювати свої ідеї, не звертаючи уваги на реакцію інших; ставлять перед собою високі цілі і намагаються їх здійснити.

Таким чином можемо стверджувати, що саме досліджувані дівчата у більшій мірі демонструють фактори творчої особистості.

Проведене емпіричне дослідження інтуїтивного стилю мислення та креативності у досліджуваних юнацького віку дозволяє визначити наступне:

Застосовуючи методику «Тип особистості» (Дж. Кейрсі) ми аналізували лише тип темпераменту досліджуваних, не визначаючи факторів темпераменту. Отримані результати вказують на те, що більшість досліджуваних дівчат (40 %) володіють інтуїтивно-чуттєвим типом, 25 % володіють сенсорно-плануючим типом, ще 25 % мають інтуїтивно-логічний тип та 10% демонструють сенсорно-імпульсивний тип особистості.

Досліджувані юнаки у більшості випадків (35 %) мають сенсорно-плануючий тип, 25 % – сенсорно-імпульсивний тип, ще 25 % мають інтуїтивно-логічний тип та 15 % – інтуїтивно-чуттєвий тип особистості.

За допомогою опитувальника «Стиль мислення» проаналізовано особливості домінуючого способу мислення та засобів прийняття рішення у досліджуваних юнаків та дівчат. За отриманими даними встановлено, що більшість дівчат мають помірну перевагу застосування наступних способів мислення: 62,9 % стилю реаліст», 57,1 % – «ідеаліст» та 42,9 % стилю «синтезатор». Підвищена перевага досліджуваних стилів мислення

представлена у меншій відсотковій долі дівчат.

Для досліджуваних юнаків характерне застосування наступних розумових стратегій мислення: реалізму у підвищеній перевазі (68 %); аналітизму у помірній перевазі (62,9 %) та прагматизму також у помірній перевазі (48 %).

Отже, незалежно від статі, більшість досліджуваних юнацького віку застосовують реалізм як спосіб мислення. Відмінності виявлено у застосуванні аналітичного та прагматичного способу мислення у юнаків та ідеалістичного у дівчат. У цілому визначено, що спосіб мислення юнаків та дівчат характеризується у більшій мірі раціональністю, ніж інтуїтивним способом пізнання.

Особливості типу мислення досліджуваних свідчать про наступне: більшість дівчат (35 %) володіють образним мисленням, 25 % предметним мисленням, ще 25 % символічним мисленням та 15 % знаковим мисленням. Більшість юнаків (50 %) володіють символічним мисленням, 25 % знаковим мисленням, 15 % предметним мисленням та 10% образним типом мислення.

Особливості вивчення рівня креативності досліджуваних виглядають наступним чином: більшість дівчат (60 %) мають високий рівень креативності, а більшість юнаків (70 %) демонструють середній рівень креативності.

Результати дослідження показників креативності вказують на те, що більшість досліджуваних дівчат мають високі показники за шкалами: допитливість (80 %), уява (90 %), складність (75 %) та схильність до ризику (75 %). Більшість юнаків демонструють низькі показники за шкалою схильність до ризику (60 %), високі показники за шкалами допитливість (55 %), складність (70 %), половина досліджуваних мають високі (50 %) та низькі показники (50 %) за шкалою уява.

Отже, можемо стверджувати, що всі показники творчої особистості у досліджуваних на високому рівню розвитку, окрім шкали «схильність до

ризик» в юнаків. Та слід звернути увагу, що відсоток дівчат з високими показниками розвитку показників творчості значно перевищує відсоток юнаків, таким чином можемо стверджувати, що саме досліджувані дівчата у більшій мірі демонструють фактори творчої особистості.

2.3. Визначення взаємозв'язку інтуїтивного стилю мислення та креативності у осіб юнацького віку

З метою визначення взаємозв'язку інтуїтивного стилю мислення та креативності у осіб юнацького віку застосовано кореляційний аналіз за Пірсоном. Показниками інтуїтивного стилю мислення виступають: інтуїтивно-чуттєвий тип особистості, образне мислення та розумова стратегія – синтезатор.

У таблиці 2.6 представлені результати взаємозв'язку інтуїтивно-чуттєвого типу досліджуваних з їх показниками креативності.

Таблиця 2.6.

Взаємозв'язок інтуїтивно-чуттєвого типу досліджуваних юнаків з показниками їх креативності

Показники	Інтуїтивно-чуттєвий тип	Рівень значущості (p)
Рівень креативності	+0,48	$p \leq 0,01$
Допитливість	+0,66	$p \leq 0,001$
Уява	+0,51	$p \leq 0,001$
Складність	+0,49	$p \leq 0,01$
Схильність до ризику	+0,39	$p \leq 0,05$

Такі результати вказують на те, що інтуїтивно-чуттєвий тип юнаків та дівчат обумовлює їх високий рівень креативності ($r=+0,48$, при $p \leq 0,01$); високий показник допитливості ($r=+0,66$, при $p \leq 0,001$), уяви ($r=+0,51$, при

$p \leq 0,01$), складності ($r = +0,49$, при $p \leq 0,01$) та схильності до ризику ($r = +0,39$, при $p \leq 0,05$); високий рівень розвитку уяви ($r = +0,51$, при $p \leq 0,001$).

Отже, інтуїтивно-чуттєвий тип особистості досліджуваних (висока чіткість сприйняття усього, навіть того, що відбувається на задніх планах свідомості) сприяє домінуванню художнього складу розуму, мислення за допомогою образів, високому рівню креативності, що вказує на творчу активність, дивергентність мислення, швидкість рішення проблемної задачі. Також такий тип особистості сприяє домінуванню високого рівню функціонування уяви досліджуваних та високого показника їх допитливості, що свідчить про збільшенню показників творчості.

У таблиці 2.7 представлені результати взаємозв'язку образного мислення та стилю мислення – синтезатор з показниками креативності досліджуваних юнацького віку. Усі встановлені взаємозв'язки виявилися позитивними, отже інтуїтивний стиль мислення обумовлює підвищення показників креативності.

Таблиця 2.7.

Взаємозв'язок інтуїтивного стилю мислення досліджуваних юнацького віку з їх показниками креативності

Показники	Образне мислення	Рівень значущості (p)	Стиль мислення – синтезатор	Рівень значущості (p)
Рівень креативності	+0,55	$p \leq 0,001$	+0,49	$p \leq 0,01$
Допитливість	+0,44	$p \leq 0,01$	0,12	-
Уява	+0,71	$p \leq 0,001$	0,43	$p \leq 0,05$
Складність	+0,11	-	0,18	-
Схильність до ризику	+0,67	$p \leq 0,001$	0,71	$p \leq 0,001$

Встановлено, що образне мислення досліджуваних підвищує рівень креативності ($r = +0,55$, при $p \leq 0,001$), допитливість ($r = +0,44$, при $p \leq 0,05$), уяву ($r = +0,71$, при $p \leq 0,001$) та схильність до ризику ($r = +0,67$, при $p \leq 0,001$). Таким чином можемо стверджувати, що такий спосіб мислення, котрий

виявляється у способі образного вирішення завдань (уявлення ситуації і оперування образами, відволікання від реальної ситуації) підвищує рівень творчої діяльності юнаків. Також образне мислення детермінує процеси уяви, вирішення складних завдань та готовність до ризику. У теоретичному розділі дослідження визначено, що схильність до ризику є важливою складовою інтуїтивного стилю мислення, що нами емпірично підтверджено.

Спосіб мислення за допомогою синтезування виявляється у застосуванні інтегративного підходу у мисленні, пошуку схожості у зовні несхожих речах та виявлені байдужості до даних без інтерпретації. Саме така розумова стратегія також обумовлює підвищення рівня креативності ($r=+0,49$, при $p \leq 0,01$), уяви ($r=+0,43$, при $p \leq 0,05$) та схильність до ризику ($r=+0,71$, при $p \leq 0,001$).

Встановлені кореляційні взаємозв'язки дозволяють відмітити наступну закономірність: інтуїтивний спосіб мислення, що виявляється в інтуїтивно-чуттєвому типі особистості, образному мисленні та синтезуванні як розумової стратегії мають схожі взаємозв'язки з показниками творчості досліджуваних. Важливою, на наш погляд, закономірністю є наявність позитивних взаємозв'язків у трьох способах мислення з рівнем креативності, уявою та схильністю до ризику. Саме ці показники творчої діяльності юнаків найбільшою мірою взаємопов'язані з інтуїтивним стилем мислення.

Проведений кореляційний аналіз дозволяє стверджувати:

- інтуїтивно-чуттєвий тип особистості досліджуваних обумовлює їх високий рівень креативності, високий рівень розвитку уяви та допитливості, високу міру схильності до ризику;
- образне мислення досліджуваних підвищує їх рівень креативності, допитливості, уяви та схильність до ризику;
- синтезування як розумова стратегія також обумовлює підвищення рівня креативності, уяви та схильність до ризику.

Отримані результати дозволяють стверджувати, що інтуїтивний спосіб мислення має статистично значущі позитивні взаємозв'язки з творчими особливостями досліджуваних.

Висновки до другого розділу:

1. Визначено особливості прояву інтуїтивного стилю мислення в юнацькому віці та порівняно отримані результати за статтю досліджуваних.

Більшість досліджуваних дівчат (40 %) володіють інтуїтивно-чуттєвим типом, отже вони художні натури, високо чутливі до естетичних і етичних сторін життя, що володіють природженою емпатією і високим інтересом до іншої людини.

Досліджувані юнаки у більшості випадків (35 %) мають сенсорно-плануючий тип, це свідчить про те, що вони мислителі-практики, їх розум уникає всього незрозумілого, вони завжди думають про справу, прагнуть внести в неї порядок, організованість і завершеність.

Більшість дівчат мають помірну перевагу застосування наступних способів мислення: 62,9 % стилю «реаліст», 57,1 % – «ідеаліст» та 42,9 % стилю «синтезатор». Підвищена перевага досліджуваних стилів мислення представлена у меншій відсотковій долі дівчат. Для досліджуваних юнаків характерне застосування наступних розумових стратегій мислення: реалізму у підвищеній перевазі (68 %); аналітизму у помірній перевазі (62,9 %) та прагматизму також у помірній перевазі (48 %).

Отже, незалежно від статі, більшість досліджуваних юнацького віку застосовують реалізм як спосіб мислення. Відмінності виявлено у застосуванні аналітичного та прагматичного способу мислення у юнаків та ідеалістичного у дівчат. У цілому визначено, що спосіб мислення юнаків та дівчат характеризується у більшій мірі раціональністю, ніж інтуїтивним способом пізнання.

Більшість дівчат (35 %) володіють образним мисленням. Саме люди з художнім складом розуму воліють даним типом мислення. Більшість

юнаків (50 %) мають символічний тип мислення, що характеризує їх як людей з математичним складом розуму.

2. Проаналізовано особливості креативності юнаків та дівчат.

Більшість юнаків (70 %) мають середній рівень креативності, а більшість дівчат (60 %) виявляють високий рівень креативності, такі досліджувані характеризуються широким колом інтересів, знань, усвідомленим ставленням до справи, самостійністю мислення, творчою активністю, дивергентністю мислення.

Більшість досліджуваних дівчат мають високі показники за шкалами: допитливість, уява, складність та схильність до ризику. Більшість юнаків демонструють низькі показники за шкалою схильність до ризику, високі показники за шкалами допитливість, складність, половина досліджуваних мають високі та низькі показники за шкалою уява. Таким чином можемо стверджувати, що досліджувані дівчата в більшій мірі демонструють фактори творчої особистості.

Такі результати дозволяють припустити, що саме дівчата в більшій мірі проявляють інтуїцію, оскільки їх результати вказують на інтуїтивний тип темпераменту, художній склад розуму, високий рівень креативності, вміння передбачати наслідки поведінки, адекватно оцінювати стан, почуття інших людей; високий рівень функціонування допитливості, уяви, складності та схильності до ризику. Результати юнаків в більшій мірі свідчать про математичний склад розуму, логічність та раціональність.

3. Визначено особливості взаємозв'язку інтуїтивного стилю мислення та креативності у осіб юнацького віку.

Встановлено, що інтуїтивно-чуттєвий тип юнаків та дівчат обумовлює їх високий рівень креативності ($r=+0,48$, при $p \leq 0,01$); високий показник допитливості ($r=+0,66$, при $p \leq 0,001$), уяви ($r=+0,51$, при $p \leq 0,01$), складності ($r=+0,49$, при $p \leq 0,01$) та схильності до ризику ($r=+0,39$, при $p \leq 0,05$); високий рівень розвитку уяви ($r=+0,51$, при $p \leq 0,001$).

Отже, інтуїтивно-чуттєвий тип особистості досліджуваних (висока

чіткість сприйняття усього, навіть того, що відбувається на задніх планах свідомості) сприяє домінуванню художнього складу розуму, мислення за допомогою образів, високому рівню креативності, що вказує на творчу активність, дивергентність мислення, швидкість рішення проблемної задачі. Також такий тип особистості сприяє домінуванню високого рівню функціонування уяви досліджуваних та високого показника їх допитливості, що свідчить про збільшенню показників творчості.

Встановлено, що образне мислення досліджуваних підвищує рівень креативності ($r=+0,55$, при $p\leq 0,001$), допитливість ($r=+0,44$, при $p\leq 0,05$), уяву ($r=+0,71$, при $p\leq 0,001$) та схильність до ризику ($r=+0,67$, при $p\leq 0,001$). Таким чином можемо стверджувати, що такий стиль мислення, котрий виявляється у способі образного вирішення завдань (уявлення ситуації і оперування образами, відволікання від реальної ситуації) підвищує рівень творчої діяльності юнаків. Також образне мислення детермінує процеси уяви, вирішення складних завдань та готовність до ризику. У теоретичному розділі дослідження визначено, що схильність до ризику є важливою складовою інтуїтивного стилю мислення, що нами емпірично підтверджено.

Спосіб мислення за допомогою синтезування виявляється у застосуванні інтегративного підходу у мисленні, пошуку схожості у зовні несхожих речах та виявлені байдужості до даних без інтерпретації. Саме така розумова стратегія також обумовлює підвищення рівня креативності ($r=+0,49$, при $p\leq 0,01$), уяви ($r=+0,43$, при $p\leq 0,05$) та схильність до ризику ($r=+0,71$, при $p\leq 0,001$).

Встановлені кореляційні взаємозв'язки дозволяють відмітити наступну закономірність: інтуїтивний стиль мислення, що виявляється в інтуїтивно-чуттєвому типі особистості, образному мисленні та синтезуванні як розумової стратегії мають схожі взаємозв'язки з показниками творчості досліджуваних. Важливою, на наш погляд, закономірністю є наявність позитивних взаємозв'язків у трьох способах

мислення з рівнем креативності, уявою та схильністю до ризику. Саме ці показники творчої діяльності юнаків найбільшою мірою взаємопов'язані з інтуїтивним стилем мислення.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволяє зробити висновки у відповідності до поставлених завдань:

1. Інтуїтивний стиль мислення можна визначити як несвідомий когнітивний процес, що виявляється у здатності зрозуміти сутність явища без застосування методів аналізу, доказів та свідомого контролю. Інтуїтивний стиль мислення реалізується на основі попереднього досвіду, знаннях, асоціаціях, неусвідомлених пізнавальних процесах, емоціях і почуттях особистості та на основі особистісних рис.

Інтуїтивне мислення має наступні особливості: пізнання відбувається не за законами тотожності; відбувається на основі мутації раніше усвідомлених механізмів пізнання (сем); інтуїція здійснюється завдяки порушенню законів логіки та асоціативних зв'язків; сутність явища розуміється цілісно, не через аналіз її частин; інтуїція здатна досягати кінцеві слідства і умовиводи раніше пізнання логічних передумов; інтуїції властива згорнутість логічних операцій і дій, за рахунок чого досягається величезна швидкість розумових дій.

Можна виокремити наступні види інтуїції, що базуються на розумінні даного феномена як когнітивного процесу: 1) інтуїція як сприйняття; 2) інтуїція як уява; 3) інтуїція як форма мислення. У дослідженні вивчаємо саме інтуїтивний тип мислення.

Дослідження питання креативності у психологічному дискурсі ведеться у двох площинах вивчення. Представники першого підходу вивчають креативність у її зв'язку з інтелектом та орієнтуються на вивчення пізнавальних процесів особистості. Представники іншого підходу вивчають особистісні детермінанти креативності та визначають які саме особистісні та мотиваційні риси особистості виступають рушійною силою виразності креативності.

Креативність розуміється як творча здібність особистості, фактор

обдарованості, що виявляється у можливості генерувати нові ідеї, створювати ексклюзивні цінності та приймати неординарні рішення.

2. Емпірично визначено тип темпераменту, рівень креативності, тип мислення та показники творчої діяльності у досліджуваних юнацького віку:

Більшість досліджуваних дівчат володіють інтуїтивно-чуттєвим типом темпераменту; реалізмом та ідеалізмом як розумовими стратегіями мислення; образним мисленням; високим рівнем креативності; мають високі показники творчої особистості (допитливості, уяви, складності, схильності до ризику).

Більшість досліджуваних юнаків володіють сенсорно-плануючим типом темпераменту; реалізмом, аналітизмом та прагматизмом як розумовими стратегіями мислення; символічним мисленням; середнім рівнем креативності; виявляють занижені показники схильності до ризику та високі показники за шкалами допитливості та складності.

3. Визначено взаємозв'язок показників інтуїтивного стилю мислення з показниками творчої діяльності досліджуваних:

- інтуїтивно-чуттєвий тип особистості досліджуваних обумовлює їх високий рівень креативності, високий рівень розвитку уяви та допитливості, високу міру схильності до ризику;

- образне мислення досліджуваних підвищує їх рівень креативності, допитливості, уяви та схильність до ризику;

- синтезування як розумова стратегія також обумовлює підвищення рівня креативності, уяви та схильність до ризику.

Отримані результати дозволяють стверджувати, що інтуїтивний стиль мислення має статистично значущі позитивні взаємозв'язки з показниками креативності досліджуваних юнацького віку.

Перспективою подальших досліджень вбачаємо у визначенні факторної структури інтуїтивного стилю мислення особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонова О. Є. Сутність поняття креативності: проблеми та пошуки. *Теоретичні і прикладні аспекти розвитку креативної освіти у вищій школі*: [монографія] за ред. О.А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во ім. І. Франка, 2012. С.14–41.
2. Багдасарян Л. Ш. Интуиция в системе когнитивной деятельности : автореф. дисс. канд. философ. наук : 09.00.01 – онтология и теория познания. Нальчик, 2010. 19 с.
3. Большой энциклопедический словарь / сост. и общ. ред. Б. Мещеряков, В. Зинченко. СПб., 2004. С. 209
4. Гришунин С. И. Возможна ли современная наука без интуиции: Модели творческой интуиции в контексте науки, философии и прогнозирования. Изд. 2-е, испр. М. : Издательство ЛКИ, 2008. 160 с.
5. Губенко А. В. Психологические проблемы творческой деятельности. (Интегративный подход): Монография. К. : Издательство «Педагогична думка», 2018. 537 с.
6. Гуленко В. В. Функции К. Г. Юнга и психические состояния. *Психология и соционика межличностных отношений*, 2006. № 6. С. 27-36.
7. Дружинин В. Н. Психология общих способностей. СПб. : Питер, 2007. 368 с.
8. Дружинин В. Н. Психология творчества. *Психологический журнал*. 2005. № 5. С. 101–109.
9. Іванченко А. О. Психологія креативності особистості: теоретико-методологічний та прикладний аспекти : автореф. на здобут. наук. ступеня канд.. психол. наук. : 19.00.01 – загальна психологія, історія психології. Київ, 2017. 40 с.

- 10.Іванченко А. О. Культурологічний аспект розкриття креативності у сучасному способі життя. *Актуальні проблеми психології : збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України*. Житомир : Видавництво ЖДУ, 2012. Т. VII. Екологічна психологія, вип. 29. С. 195–204.
- 11.Карпенко В. В. Творчество и креативность как психологические феномены. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*, № 2 (31), 2013. С. 140-150.
- 12.Китаев-Смык Л. А. Факторы напряженности творческого процесса. *Вопросы психологии*. 2007. № 3. С. 69–82.
- 13.Кривопишина О. А. Аналіз сучасних досліджень з проблем психологічних особливостей становлення та творчого розвитку особистості у юнацько-му віці. *Актуальні проблеми психології. Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. Максименка С. Д. К. : Логос, 2007. Т. 7. Вип. 13. С. 239-244.*
- 14.Крупник І. Р. Психолого-педагогічна програма «Співпраця»: досвід впровадження. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки. 2017. Вип.1. Том 2. С. 82-86.
- 15.Ильин Е. П. Психология творчества, креативности, одаренности. СПб. : Питер, 2009. 448 с.
- 16.Засекіна Л. В. Структурно-функціональна організація інтелекту: Монографія. Острог: Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія», 2005. 370 с.
- 17.Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / За ред. В. О. Моляко, О. Л. Музики. Житомир: Вид-во Рута, 2006. 320 с.
- 18.Лекторский А. Когнитивный подход. Научная монография. М. : «Канон+» РООИ «Реабилитация», 2008. 464 с.

19. Курок І. С. Зв'язок інтуїції і творчості в сучасній філософії. *Актуальні філософські та культурологічні проблеми сучасності*. Збірн. Наук. Праць. Вип. 14. К. : КНЛУ, 2004. С. 68-72.
20. Курок І. С. Методологічний потенціал психологічних концепцій творчості. Міжнародна наукова конференція «Дні науки філософського факультету – 2007» (18-19 квітня 2007 року) : *Матеріали доповідей та виступів*. К. : ВПЦ «Київський університет», 2007. Ч.ІУ. С. 105-106.
21. Курок І. С. Творчість та інноваційність у контексті науки доби глобалізації : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. філософ. наук : 09.00.02 – діалектика та методологія пізнання. Київ, 2008. 19 с.
22. Максименко С. Д. Генеза здійснення особистості. К. : Видавництво ТОВ «КММ», 2006. 240 с.
23. Матвійчук Т. В. Основні напрямки дослідження творчих здібностей у психології та педагогіці. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій університету «Україна»*. № 1 (17), 2013. С. 145-150.
24. Моляко В. О. Проблема функціонування творчого сприймання в умовах надлишку інформації різної модальності та значимості. *Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*. Т. XII. Психологія творчості. Випуск 16. К. : Фенікс, 2013. С. 7–19.
25. Морозов І. М. Интуиция. Всемирная энциклопедия: Философия / главн. науч. ред. и сот. А. А. Грицанов. М. : Минск, 2001. С. 425.
26. Мудра С. І. Інтуїція як засіб здійснення наукового відкриття. *Науковий вісник Чернівецького університету*. Збірник наукових праць. Вип. 462-463. Філософія. Чернівці : ЧНУ, 2009. С. 93-97.
27. Мудра С. І. Потенціал інтуїції в науковому пізнанні: Когнітивно-ціннісні та методологічні виміри : автореф. дис. на здоб. наук.

- ступеня канд. філософ. наук : 09.00.09 – філософія науки. Чернівці, 2010. 20 с.
- 28.Мудра С. І. Феномен евристики: інтуїтивне і дискурсивне у науковій творчості. *Науковий вісник Чернівецького університету*. Збірник наукових праць. Випуск 5. Філософія. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2010. С. 3-11 (у співавторстві).
- 29.Мусийчук С. В. Интуиция как психологический фактор в структуре управленческих решений. *Общество: социология, психология, педагогика*, 2014. С. 80-84.
- 30.Мухида С. *Психологічні аспекти креативності. Наукові записки. Серія: філологічні науки*. Випуск 114. С. 214-221.
- 31.Любарт Т. Психология креативности. Под ред.. Т. Любарт, К. Муширу, С. Торджман, Ф. Зенасни. М. : Когито-Центр, 2009. 215 с.
- 32.Новикова Е. В. Психология интуитивного познания: история и современность. *Вестник Донецкого педагогического института*. № 4. 2017. С. 54-66.
- 33.Ожиганова Г. В. Інтуїція як складова частина творчого процесу. *Психологія здібностей: Сучасний стан та перспективи досліджень: Матеріали наукової конференції, присвяченої пам'яті В. М. Дружиніна*. М. : Изд-во «институт психології РАН», 2005. С. 100-105.
- 34.Павленко В. В. Креативність: сутнісна характеристика поняття. *Креативна педагогіка: [наук.-метод. журнал] / академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки «Полісся»*. Житомир, 2016. Вип. 11. С.120–131.
- 35.Пов'якель Н. І., Розова Т. М. Практична психологія креативності : Навчальний посібник. К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. 321 с.

36. Потапова В. Д. Функціональна система психологічних механізмів інтуїтивно-почуттєвого відображення: Монографія. Донецьк : ООО «Юго-Восток», Льд», 2005. 336 с.
37. Роменець В. А. Психологія творчості: навчальний посібник. К. : «Либідь», 2001. 288 с.
38. Савченко О. В., Александрова О. Г., Олейник Н. О. Метакогнітивний рівень організації рефлексивної активності особистості. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Психологія»*. 2017. Вип. 23. С. 99-109.
39. Саврасов М. В. Психологія креативності особистості студента: психологічна структура та зміст. *Психологія креативності особистості студента: психологічна структура та зміст*. № 2 (15), жовтень 2015. С. 116-120.
40. Современный психологический словарь. Под ред. Б. Г. Мещерякова, В. П. Зинченко. «Прайм-Еврознак». Спб. 433 с.
41. Степаносова О. В. Современные представления об интуиции. *Вопросы психологии*. 2003, № 4. С. 133-143.
42. Тернавська Т. А. Вивчення розвитку невербальної креативності як складової пізнавальної активності студентів університету. *Проблеми емпіричних досліджень у психології*. Вип. 1. К. : Гнозис, 2008. С. 10-16.
43. Фролова Є. В. Креативність як чинник успішності навчальної діяльності. *Вісник ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. Психологія*. Харків : ХНПУ, 2009. Вип. 32. С. 204—214.
44. Холоденко В. О. Сутність, зміст та структура творчої активності особистості наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. 2013. № 1. С. 84-88.
45. Холодная М. А. Эволюция интеллектуальной одаренности от детства к взрослости: эффект инверсии развития. *Психологический журнал*, 2011. Том 32, № 5. С. 69-78.

46. Холодная М. А. Психология интеллекта. Парадоксы исследования. 2-е изд., перераб. и доп. СПб. : Питер, 2002. 272 с.
47. Чащегорова Н. А. Интуиция как феномен бессознательного в творческом процессе. *Философия и проблемы гуманитарного знания*. № 4, 2009. С. 70-74.
48. Шило О. С. Проблема ціннісних орієнтацій в кон-тексті творчої діяльності особистості. *Актуальні проблеми психології: Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія*; за ред. С. Д. Максименка. К. : ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2008. Т. 10. Вип. 7. С. 580-591.
49. Ярошук М. В. Типи інтуїції та їх роль в емоційно-почуттєвому відображенні дійсності *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, VI (69), Issue: 165, 2018 Maj. С. 78-81.
50. Boden M. A. Creativity and artificial intelligence // *Artificial Intelligence*. 1998. V. 103. pp. 347–356.
51. Ivanchenko A. Creative Life-Orientation in a Paradigm of Personality's Health and Positive Existence. *Formazione & Insegnamento : European Journal of Research on Education and Teaching*. 2013. Anno XI. Numero 3. P. 43–58.
52. Szmids K.J. ABC kreatywności. Difin, Warszawa, 2010. S. 8–10.
53. Huy Le, Justin Marcus. Educational and Psychological Measurement, vol. 72, 6, *First Published May 9, 2012*. pp. 1001-1014.

**КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

я, Горішча Світлана Вікторівна
учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, УСВІДОМЛЮЮ, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ

- дотримуватися:
 - вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
 - принципів та правил академічної доброчесності;
 - культурної толерантності до академічного плагіату;
 - моральних норм та правил етичної поведінки;
 - толерантного ставлення до інших;
 - дотримуватися високого рівня культури спілкування;
- надавати згоду на:
 - безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
 - оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
 - використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;
- самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;
 - надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;
 - не використовувати результати досліджень інших авторів без використання посилань на їхню роботу;
 - своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;
 - не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
 - підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
 - поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
 - не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевим чи іншою належністю;
 - відповідально ставитися до своїх обов'язків,часно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;
 - уникати виникнення у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
 - не брати участі в будь-якій діяльності пов'язаній із обманом, нечесністю, списуваннями, фабрикуванням;
 - не підроблювати документи;
 - не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
 - не отримувати і не пропонувати виатагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;
 - не вживати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
 - не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
 - не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символи університету в зовнішніх, не пов'язаних з діяльністю університету;
 - не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і неетичних методів досягти власних корисних цілей;
 - не закладати загрози власному здоров'ю або безпеці інших студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності

26.10.2020
(дата)

С.Г.
(підпис)

Горішча Світлана
(ім'я, прізвище)